

Z dziejów kieleckiego harcerstwa

W sierpniu bieżącego roku na kieleckim Stadionie gościliśmy uczestników Ogólnopolskiego Zlotu Związku Harcerstwa Polskiego. Obok przedstawicieli wszystkich Chorągwi ZHP z terenu Polski w zlocie brali udział przedstawiciele ZHP poza granicami kraju a także organizacji skautowych z dwudziestu krajów świata. Okazją do zorganizowania Zlotu w 2007 r. w Kielcach było stulecie powstania ruchu skautowego. Narodził się on w Anglii a jego twórcą był Robert Baden Powell.

Ruch skautowy niebawem zaczął się rozwijać także na ziemiach polskich. Pierwsze drużyny męskie i żeńskie powstały we Lwowie, który był kolebką skautingu z czasem w Polsce nazwanego harcerstwem. Na terenie obecnego województwa świętokrzyskiego w 1911 zostały nawiązane pierwsze kontakty uczniów kieleckich szkół ze skautami zaboru austriackiego. Jesienią 1912 r. w Kieleckiej Szkole Handlowej Męskiej powstały zastępy skautowe. Pierwszy nosił nazwę „Psy” a jego następowym był późniejszy pułkownik Wojska Polskiego Włodzimierz Gierowski. Niebawem w tej szkole powstała I Drużyna Kielecka, która przyjęła imię płk Dionizego Czachowskiego, nawiązując do żywych w tym czasie tradycji powstania styczniowego. Harcerze spotykali się na Telegrafie i organizowali „gry wojenne” przygotowując się w ten sposób do walki o niepodległość Ojczyzny.

W latach 1912 – 1914 powstawały kolejne zastępy i drużyny żeńskie i męskie m.in. w: Sandomierzu, Kazimierzy Wielkiej, Końskich i Kielcach.

W latach pierwszej wojny światowej nastąpił rozwój drużyn. Harcerze brali udział w szkoleniu wojskowym i sanitarno – ratowniczym organizowanym przez Polską Organizację Wojskową, obsługiwali poczty polowe.

Zbiórka harcerzy z I Kieleckiej Drużyny Harcerskiej na wzgórzu Telegraf pod Kielcami 1915 r.

Kieleckie drużyny żeńskie podczas wojny zorganizowały Ligę Oświaty Ludowej. Jej członkinie nauczały młodzież z ubogich rodzin. I Kielecka Drużyna Harcerzek im. Emilii Plater utworzyła „kółko naukowe historii porozbiorowej”. Dziewczęta przekazywały uczniom te fragmenty historii Polski, które były zakazane w okresie zaborów.

Do listopada 1916 r. drużyny kieleckie były podporządkowane Polskiej Organizacji Skautowej. Późną jesienią tego roku utworzono Inspektoraty Okręgowe ZHP. Nosily numery: męski X A, żeński X B.

Ożywienie ich pracy nastąpiło po wizycie w Kielcach w dniu 22 maja 1917 r. przewodniczącego ZHP ks. Jana Mausbergera. 27-28 maja tego roku pod Kielcami odbył się I Zlot Okręgowy ZHP. Podczas tego zlotu na wzgórzu Brusznia za Karczówką harcerze ustawili krzyż – pomnik dla uczczenia pamięci powstańców z 1863 r. W 1918 r. przy 56 Pułku Piechoty Galicyjskiej stacjonującym w Kielcach powstała 120 – osobowa Kompania Skautowa. W listopadzie 1918 harcerze uczestniczyli w akcji rozbrajania oddziałów austriackich stacjonujących na terenie Kielc a także Skarżyska i Pińczowa.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości nastąpił stopniowy rozwój działalności harcerskiej na Kielecczyźnie. W styczniu 1919 r. w Kielcach powstała „gromada instruktorska” skupiająca starszą młodzież harcerską. Dnia 8 maja 1919 r. ukazał się pierwszy numer organu kieleckiego Okręgu ZHP „Nasz Druh”. W tym samym roku wydana została tzw. „marka skautowa”. Był to jeden ze sposobów gromadzenia funduszy na działalność organizacji.

W czasie wojny polsko – bolszewickiej w 1920 r. na Ziemi Kieleckiej zorganizowano „Pogotowie Wojenne”.

Artystyczne prezentacje drużyn podczas Harcerskiego Festiwalu Kultury Młodzieży Szkolnej Kielce 2004

14 Drużyna Harcerska ze Skarżyska jako delegacja Chorągwi Kieleckiej po odbiór Betlejemskiego Światła Pokoju – Łysa Polana 18.12.2001

Jedno z „osiedli” namiotowych miasteczka harcerskiego na Stadionie podczas Zlotu Harcerstwa Polskiego Kielce 2007

Harcerki w wielu środowiskach obsługiwały pociągi sanitarne i szyły bieliznę dla szpitali. Powołały także sekcje „matek wojennych”, które wysyłały na front paczki i listy. W Kielcach uformowała się „Kompania Harcerska”, która uczestniczyła w walkach zbrojnych.

Młodzież harcerska z terenu Kielecczyny uczestniczyła w akcjach popierających plebiscyt na Górnym Śląsku. Np. harcerze Starachowic organizowali przedstawienia teatralne a uzyskane fundusze przekazywali na popieranie akcji plebiscytowej. Kieleccy harcerze uczestniczyli w II Powstaniu Śląskim.

W okresie międzywojennym na terenie województwa kieleckiego istniały trzy odrębne chorągwie harcerzy: kielecka, zagłębiowska i radomska. Inaczej kształtowały się dzieje chorągwi żeńskich. W 1924 r. powstała Zagłębiowsko – Sosnowska Chorągiew Harcererek. W 1921 dotychczasowy okręg X Bw Radomiu przekształcono w hufiec radomski, a w 1924 w Radomską Chorągiew Harcererek.

Szczególny rozwój działalności programowej nastąpił w latach trzydziestych. Wiele ciekawych inicjatyw podejmowała chorągiew harcererek. W latach 1931 – 1939 jej siedziba znajdowała się na Buczu w powiecie Skoczów. Istniała tam szkoła instruktorska, której komendantką była harcmistrzyni Józefina Łapińska pełniąca równolegle funkcję komendantki chorągwi kieleckiej. Organizowano tam wiele kursów, obozów i kolonii wychowawczych. Komenda Chorągwi Harcererek przejęła także na zlecenie Zarządu Okręgu ZHP w Kielcach Zakład Leczniczo – Wychowawczy w Rabsztynie, który prowadził do 1939r. W zakładzie tym organizowano dla chorych dzieci turnusy lecznicze a także kolonie wychowawcze.

Działalność tę prowadzono w ramach programu pod hasłem „Przymierze z dzieckiem” .

W 1935 r. Kielecka Chorągiew Harcerzy rozpoczęła „ofensywę kielecką”, której celem było skupienie w drużynach wychowawczych możliwie jak największej ilości dzieci z pierwszych klas szkół powszechnych. Obie chorągwie organizowały w końcu lat trzydziestych na terenie Kielecczyny obozy dla dzieci polskich z Niemiec, ze Śląska oraz kresów wschodnich. Młodzież harcerska aktywnie brała udział w działaniach na rzecz ludzi znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Harcerki w 1937 r. podjęły akcję gromadzenia funduszy na pomoc ociemniałym oraz na budowę szkół. Harcerze brali udział w akcji nauczania analfabetów, groma-

dził środki na Fundusz Obrony Narodowej, zbierali książki dla więźniów.

W drużynach organizowano biwaki, wycieczki i obozy, zdobywano stopnie i sprawności harcerskie.

W okresie międzywojennym wiele uwagi poświęcano działalności sportowej. Istniały Harcerskie Kluby Sportowe, w których uprawiano piłkę nożną i piłkę ręczną. Rozwijało się: strzelectwo, narciarstwo, żeglarstwo i szybownictwo. Podejmowano także działania popularyzujące harcerstwo wśród społeczeństwa. Służyły temu „popisowe ćwiczenia”, wystawy i doroczne zloty hufców. Organizowano również tzw. „tygodnie harcerskie”. W czasie ich trwania prezentowano dorobek harcerstwa oraz gromadzono fundusze na jego działalność.

W 1938 r. powołano „Pogotowie Wojenne Harcererek”. W następnym roku w ramach Pogotowia zorganizowano 20 „obozów służby” na terenach graniczących z Niemcami. Uczestniczyły w nich 560 dziewcząt, które wśród tamtejszej ludności propagowały polską kulturę i tradycje.

W czerwcu 1939 powołano „Pogotowie Wojenne Harcerzy”. Po wybuchu wojny od pierwszych jej dni harcerki opiekowały się rannymi żołnierzami i ludnością cywilną, organizowały punkty dożywiania, pracowały jako łączniczki, roztaczały opiekę nad dziećmi, urządzały obchody rocznic narodowych. Również większość drużyn męskich w czasie wojny kontynuowała swoją dotychczasową działalność w ograniczonym zakresie.

3 maja 1940 r. na Brusznicy dla uczczenia rocznicy uchwalenia konstytucji odbył się konspiracyjny zlot kieleckiego hufca harcerzy. W 1941 r. w Kielcach rozpoczęła działalność konspiracyjna chorągiew harcerzy, która przyjęła kryptonim UI Skała. W latach 1942 – 1944 na terenie Ula działały następujące jednostki organizacyjne skupiające harcerzy w różnych grupach wiekowych. Były to drużyny nazywane rojami „Zawiszy” Bojowe Szkoły i Grupy Szturmowe. Na obszarze konspiracyjnej Chorągwi Kieleckiej istniały one w: Jędrzejowie, Chmielniku noszącym kryptonim „Tatarowo”, Bodzentynie, Włoszczowie – „Stefanowie”, Zagnańsku – Barczy Ostrowcu Świętokrzyskim, Kaliszanie – „Dołach”, Busku – Zdroju – „Zdrowie”, Miechowie, Suchedniowie – „Leśnictwie”, Opatowcu – „Podkowcu”, Lechowiu – „Ławie” i Pińczowie – „Zbigniewowo”. Ponadto konspiracyjną działalność prowadzono także w innych środowiskach harcerskich

Kielecczyny a zwłaszcza w Starachowicach, Skarżysku – Kamiennej.

Instruktorzy i harcerze uczestniczyli w wielu akcjach bojowych, organizowali zamachy na konfidentów i funkcjonariuszy niemieckich, zdobywali broń. Członkowie Szarych Szeregów na Kielecczynie podejmowali także akcje propagandowe polegające na rozlepianiu plakatów, malowaniu hasel o treści patriotycznej, stemplowaniu symbolem Polski Walczącej niemieckiej prasy. UI Skała organizował kursy instruktorskie w tzw. „Szkolach za lasem”, kursy podchorążych w latach 1943 – 1944 kursy minerskie w Kielcach, Pińczowie, Suchedniowie, Zagnańsku i Lechowie.

Po wojnie chorągwie kieleckie wznowiły działalność w maju 1945 roku. W pierwszych latach powojennych podejmowały one inicjatywy na rzecz dzieci i mieszkańców z terenów przyczółkowych nad Wisłą. Harcerstwo kieleckie uczestniczyło w popularyzacji i zagospodarowaniu Ziemi Odzyskanych. Na tych terenach organizowano obozy letnie i zimowe. Chorągiew Harcerek w 1945 roku podjęła akcję „Służba Dziecku”. W pierwszych latach powojennych nastąpił znakomity rozwój ruchu harcerskiego. Niestety ze względów politycznych w 1950 roku nastąpiło zawieszenie działalności ZHP. W latach 1950 – 1956 powołano Organizację Harcerską, która zerwała z tradycjami skautowymi, a metodykę pracy oparto na wzorach radzieckich.

W 1956 roku po tzw. „październiku” w Łodzi odbyła się w grudniu tego roku Krajowa Narada Działaczy Harcerskich, na której oficjalnie reaktywowano działalność ZHP.

Podobnie jak w pierwszych powojennych latach nastąpił dynamiczny rozwój drużyn. Harcerstwo podejmowało zadania społeczne, których celem było poznanie regionu, jego aktywizacja turystyczna, a także zagospodarowanie terenów rekreacyjnych. W Chorągwi Kieleckiej podjęto kilka akcji programowych służących zapoznaniu młodzieży z historią regionu oraz sławnymi ludźmi, którzy wywodzili się z Kielecczyny lub tu tworzyli.

Do najbardziej znanych akcji programowych podejmujących tę problematykę w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych należały przedsięwzięcia noszące kryptonimy: „Sprzysiężenie Świętokrzyskie”, „Ciekoty”, „Nida”, „Miraż”, „Rogów” i „Oblęgorek”.

Wspólną cechą tych akcji była społeczna działalność młodzieży. Spośród wymienionych największy zasięg miała

XIII Polowa Zbiórka Harcerstwa Starszego Wetlina 1997

akcja „Ciekoty”. Jej zadania programowe służyły poznaniu twórczości pisarza rodzinnych ziem Stefana Żeromskiego i zagospodarowaniem turystycznym wsi związanej z jego życiem i twórczością. W związku z przyjęciem w 1971 r. imienia Stefana Żeromskiego przez chorągiew realizowano kampanię programową „Śladami pisarza”.

Doskonałe warunki geograficzne regionu stwarzają możliwości popularyzacji wśród młodzieży turystyki i krajoznawstwa. Wszystkie hufce organizują imprezy turystyczne. Najbardziej znany w Polsce jest Harcerski Rajd Świętokrzyski organizowany blisko od pół wieku przez hufiec Starachowice.

Kieleccy harcerze podejmują także zadania zmierzające do otoczenia opieką licznymi w regionie miejsc pamięci narodowej.

Od 1974 r. Chorągiew jest gospodarzem dorocznych Przeglądów Artystycznych dla zespołów szkolnych, placówek upowszechniania kultury i harcerskich. Najlepsze z nich biorą udział w Harcerskim Festiwalu Kultury Młodzieży Szkolnej. Koncerty na Kadzielni inauguracyjne i podsumowujące te Festiwale stały się wizytówką naszego miasta. Działalnością drużyn i szczerpów kierują instruktorzy harcerscy. Są wśród nich uczniowie szkół ponadpodstawowych, studenci i seniorzy a wśród nich czynny i aktywny do dziś stulatek harcmistrz Julian Hendler. Harcerstwo kieleckie od dziesięcioleci dobrze służy patriotycznemu wychowaniu pokoleń młodzieży.

dr Andrzej Rembalski

Miasteczko harcerskie na kieleckim Stadionie – Zlot Harcerstwa Polskiego Kielce 2007;